

Narsizm ve Sinizmin Mitolojik Kökenlerine Disiplinlerarası Bağlamda Eleştirel Bir Yaklaşım¹

A Critical Approach to the Mythological Origins of Narcissism and Cynicism in an Interdisciplinary Context

Mehmet Ali CANBOLAT*
Aykut BEDÜK**

ÖZ

Örgütsel davranış literatüründe gün geçtikçe daha popüler kavramlar olmaya başlayan narsizm ve sinizmin kökenleri, birçok araştırmada Antik Yunana dayandırılmaktadır. Bu dayanımda narsizmin kaynağı Narkissos miti ile sinizmin kaynağı ise kinizm felsefesi ile bağdaştırılmaktadır. Her ne kadar baskın referanslar bu yönde olsa da bu durumun yanlış bir aktarımdan ibaret olduğunu savunan araştırmalara da rastlamak mümkündür. Narsizm ve sinizmin, mitoloji, örgütsel davranış ve psikoloji gibi birbirinden farklı disiplinlerde çalışılıyor olması tartışmaların sonuçsuz kalmasına neden olmaktadır. Buradan hareketle araştırmanın amacı; narsizm ve sinizm kavramlarının yüzyıllarca gelişen kültürel yapısına ve bu kavramların -modern dünya ile bağdaşımı noktasında- yanlış aktarımı olasılığına ilişkin çekincelerin dile getirilmesini kapsamaktadır.

ANAHTAR KELİMELELER

Sinizm, Narsizm, Mitoloji, Kinizm, Narkissos

ABSTRACT

The origins of narcissism and cynicism, which are becoming more and more popular concepts in the organizational behavior literature, are based on Ancient Greece in many studies. In this strength, the source of narcissism is associated with the myth of Narcissus, and the source of cynicism is associated with the philosophy of cynicism. Although the dominant references are in this direction, but it is possible to come across studies that argue that this situation consists of a wrong transmission. The fact that narcissism and cynicism are studied in different disciplines such as mythology, organizational behavior and psychology causes the discussions to be inconclusive. From this point of view, the aim of the research is; it includes expressing the reservations about the cultural structure of the concepts of narcissism and cynicism that have developed over the centuries and the possibility of wrong transmission of these concepts in terms of their compatibility with the contemporary world.

KEYWORDS

Cynicism, Narcissism, Mythology, Cynism, Narcissus

	Makale Geliş Tarihi / Submission Date 07.08.2022	Makale Kabul Tarihi / Date of Acceptance 24.11.2022
Atıf	Canbolat, M. A. ve Bedük, A. (2022). Narsizm ve Sinizmin Mitolojik Kökenlerine Disiplinlerarası Bağlamda Eleştirel Bir Yaklaşım. <i>Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi</i> , 25 (2), 736-745.	

¹ Bu çalışma birinci yazarın, ikinci yazar danışmanlığında yürütmekte olduğu "Karanlık Üçlünün Örgütsel Sinizme Etkisinde Algılanan Aşırı Nitelikliliğin Aracı Rolü" isimli doktora tez çalışmasından bağımsız değildir.

* Öğr. Gör., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, SBMYO, Yönetim ve Organizasyon, malican70@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1235-9013

** Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, İİBF, İşletme, abeduk@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0845-8978

GİRİŞ

Çağlar boyunca çeşitli araştırmalarda bir takım kavramların etimolojik ya da mitolojik kökenine atıfta bulunulması sıkça karşılaşılan bir durumdur. İlaç sektöründen yeni keşfedilen bir fosile, bitki çeşitlerinden sosyal bilimler araştırmalarına kadar kullanılmakta olan birçok kavramın kökenleri incelendiğinde genellikle Latince ya da Antik Yunanca karşılıklarına referans gösterildiği bilinmektedir.

Hemen her alanda olduğu gibi örgütsel davranış literatüründe de sıkça yer bulan ve mitolojik kökenleri olduğu iddia edilen birçok kavramdan iki tanesi ise narsizm ve sinizm kavramlarıdır. Sosyal bilimler alanında yüzlerce araştırmacının kavramsal literatür bölümlerinde, narsizm ve sinizmin kökenleri konusunda çoğunlukla Antik Yunana atıfta bulunulduğu görülmektedir. Özellikle Türk Dil Kurumu sözlüğünde bile sinizm kavramı için yapılan tanımlama; “İnsanın erdem ve mutluluğa, hiçbir değere bağlı olmadan bütün gereksinimlerden sıyrılarak kendi kendine erişebileceğini savunan Antisthenes'in öğretisi, kinizm.” şeklindedir (TDK, 2020). Ancak görece kavramların yüzyıllar boyunca değişime uğramadan yeni nesillere aktarılamayacağı ya da antik kaynakların güvenilir oluşundan emin olunmadan referans gösterilemeyeceği ve mitolojinin de kesin kaynak olarak kabul edilemeyeceği açıktır.

Birçok araştırmada narsizmin kaynağı Narkissos mitiyle, sinizmin kaynağı ise kinizm felsefesiyle, bağdaştırılsa da bu ilintinin yanlış yorumlandığını ileri süren kısıtlı araştırmalarla da karşılaşılmaktadır. Araştırmada ilk olarak narsizm kavramına değinilmiş ardından mitolojik kökenleri hakkında ileri sürülen iddialara yer verilmiştir. Sonrasında narsizmin günümüzdeki anlamlarına ve çelişkilerine değinilmiştir. Daha sonra kinizm ve sinizm kavramları birbirinden ayrı tutulmaya çalışılmış ve bu konudaki görüşler irdelenerek değerlendirilmiştir.

1. NARSİZM

Narsizm, kişinin kendi bedensel ve ruhsal benliği ya da karakterine aşırı derecede bağlılık duyması, kendini aşırı beğenmesi, kendine hayran olması, benmerkezcilik, aşırı öz-sevgi, empati yapmama ve kendini olduğundan büyük görme anlamlarına gelmektedir (Özel, 2014:311; Koç, 2020:14). Narsizm yerine kullanılabilen diğer kelimeler ise özsevi, özsevgi, özsaygı, özdeğer, bensevi, ego saygısı ve kendilik değeridir (Gürel ve Mutur, 2007:554; Keçe, 2016:15).

Narsizm'in kökeni mitolojiye dayandırılmaktadır. Literatürde kavramın mitolojik kökeni üzerine birçok araştırmacı (Ertekin ve Yurtsever, 2001:37; Karamollaoğlu, 2004:8; Rosenthal ve Pittinsky, 2006:618; Karaaziz ve Atak, 2013:46; Behary, 2018:31; Şen, 2019:4) tarafından sıkça aktarılan ya da dile getirilen bir takım anlatılar bulunmaktadır. Mitolojik anlatılardan bazılarında mit ya da mitos ismi verilmektedir (Sümer, 2017:1368; TDK, 2020). Bu mitoslar bir takım farklılıklar içerse de özünde aşağıdaki şekliyle özdeşleşmektedir.

Mavi saçlı bir nymphe² olan Liriope (Antik Yunanca - AY: Λιριόπη) ve nehir tanrısı Kephissos'un (AY: Κήφισσος), Narkissos (AY: Νάρκισσος) isminde bir erkek çocukları dünyaya gelir. Liriope, duru göriye sahip ve birçok kehaneti gerçekleştiren Teiresias (AY: Τειρεσίας) adında kör bir kâhine çocuğunun uzun yıllar yaşayıp yaşamayacağını sorar. Bunun üzerine “Narkissos'un kendi suretini görmediği sürece uzun yıllar yaşayacağı” yanıtını alır. Narkissos 16 yaşına geldiğinde aşırı yakışıklılığı, alımı ve çalımıyla kadın-erkek demeden gören herkesin kendisine gönül verdiği ve hayran kaldığı bir delikanlı olmuştur. Bunca ilgiye rağmen Narkissos kimseye karşılık vermemiştir. Bir gün dağ nymphelerinden Ekho (AY: Έκχο) adında bir peri, avlanmakta olan avcı Narkissos'u görür ve herkes gibi O da gönlünü kaptırır ancak aşkına bir karşılık bulamaz. Ekho bu duruma çok üzülerek günden güne erir, kara sevda ile içine kapanarak ölür. Kemikleri kayalara, sesi ise “eko” diye bilinen yankılara dönüşür. Bir gün yine avlanmakta olan Narkissos yorulduğunda güzel bir pınarın kenarında dinlenmeye koyulur. Su içmek için pınara eğildiğinde ise kendi yansımada kendi güzelliğini görür ve daha önce fark etmediği bu güzellik karşısında büyülenerek suretine âşık olur. Böylelikle artık kehanet gerçekleşecektir. Günlerce pınarın başında kendi aksini hayranca seyredip durur. Bu vaziyette yemeden içmeden kesilir. Tıpkı Ekho gibi gün geçtikçe erimeye başlayarak yaşamı son bulur. Bazı anlatılarda ırmağa düşerek kendi egosunda boğulduğu da dile getirilmektedir. Nihayetinde kendi görüntüsüne ulaşma arzusu, ölümüne/intiharına neden olur. Bu durumu izlemekte olan nympheler Narkissos'a acırlar ve cesedi yakmak için odun toplamaya giderler. Geri döndüklerinde ise Narkissos'un bedeni yerine sarı ve beyaz renkli günümüzde Nergis adıyla bilinen Narkissos çiçeğini bulurlar (Ovidius, 1994:80-85; Ertekin ve Yurtsever, 2001:37; Can, 2015:104-105; Erhat, 2015:211-212; Demirci ve Ekşi, 2017:38; Sümer, 2017:1368).

²Nymphe: “Kelime anlamı olarak ‘başı örtülü’, diğer bir deyişle ‘gelin’ anlamına gelen Nympha -Nymphe-; kırlarda, sularda ve ormanlarda yaşayan varlıklar ya da peri anlamındadır.” (Gürel ve Mutur, 2007:555).

Buradan hareketle Narsizmin klinik anlamdaki karşılığını kullanan, bilinen ilk araştırmacı 1898 yılındaki eseri ile psikanalitik kuramcı ve cinsellik bilimci Havelock Ellis'tir (Campbell ve Foster, 2007:115). Ellis, kişide cinsel duyguların kendisini hayranlık derecesinde özümsemesine neden olan bir eğilim için "Narcissuslike" kavramını kullanarak bu kavramın kökenini Narkissos'a dayandırmış (Cihangiroğlu vd., 2015:2-3) ve kişinin kendine olan hayranlığının cinsel duyguları ortadan kaldırması ile sonuçlanan gözlemlerini tanımlamak için Narkissos'un yukarıda bahsedilen mitosundan yararlanmış (Demirci ve Ekşi, 2017:38).

Ancak narsizmin kökeninin bu mitos ile özdeşleştirilmesinin bir yanılgı olduğunu ileri süren araştırmalara da rastlamak mümkündür. Bunlardan ilki Grunberger'in 1989 yılında yayınlanan "New Essays on Narcissism" isimli eseridir. Grunberger (1989)'e göre Narkissos; bir ikili ilişkinin, anne-çocuk ilişkisinin işaretidir. Narkissos haberdar olmasa da kendisini görmek için baktığı ırmak, annesi yani Liriope'dir. Narsizm, çocuğun anne rahminde, amniotik sıvı içerisinde yaşadığı kadiri mutlaklığın, mutlak tatminin ve başka hiçbir şeye ihtiyaç duymamanın, doğum sonrasında büründüğü biçimidir. Çocuğun narsizmi, aslında bu ruhsal/gövdesel bütünlükteki yaşanan herhangi bir parçalanmaya katlanamayışında ortaya çıkmaktadır (Aktaran: Koçak, 2012:103). Narkissos mitosunun yanlış yorumlandığını savunan diğer çalışma ise Candan (1998)'a aittir. Candan (1998:128), kendini aşırı beğenen egoist kişilere narsist isminin takıldığını ve klasik psikolojide Narsizm'in kökeni ile ilişkilendirilen bu mitosun anlaşılmasını savunmaktadır. Öyle ki Narkissos'un kendisini suda gördüğü ve suyun duru görü yeteneğini harekete geçirmek için kullanılan yöntemlerden bir tanesi olduğu görüşünü ileri sürmektedir. Dahası eski çağlardan beri konsantrasyon aracı olarak suya bakarak kehanette bulunmak birçok toplumun geleneklerinde yer almaktadır. Narkissos'un üzerine eğildiği su, duru görü yeteneğini harekete geçirmiş ve suda kendi sureti yerine tanrı Dionysos (AY: Διόνυσος)'un çehresini görmüş ve ona âşık olmuştur. Aslında görmüş olduğu Dionysos, kendi ilahi benliği olup en büyük sırrın kendi içinde saklı olduğunu fark etmiştir. Hilmi Yavuz'un "Narkissos'a Ağıt" şiirini yorumlayan Şişman (2019:371) ise yazarın ortaya attığı olgunun; Narkissos'un narsizmin bir temsili olarak görülmemesi gerektiğini ve mitosun, kendisini suda arayan, büyük hafızayı ırmakta gören ve arayış için yola çıkan bir kimlik olarak evrensel bir duygunun temsilcisi şeklinde yorumlanması gerektiğini iddia etmektedir.

Narkissos mitosunu üzerinden Ellis'in ortaya atması olduğu narsizm kavramı daha sonraları Freud'un çalışmalarına da esin kaynağı olmuştur (Freedman, 1972:415). Freud (1914)'a göre narsizm, libidonun kişinin kendi benliğine yönelmesiyle ortaya çıkmaktadır (Aktaran: Demirci ve Ekşi, 2017:38). Bu bakış açısı ile Freud narsizmin, kişinin kendini ve bir başkasını sevmeye arasındaki farkın ve bu iki yaşamsal tecrübenin, deneyimlenememesi neticesinde ortaya çıkabilen egosantrik bir durum olduğunu savunmaktadır (Yavuz, 2018:5). Diğer bir anlatımla Freud, seven kişinin, narsizmin bir kısmını kaybederek alçakgönüllü olabileceğini ve kaybedilen bu narsizmin ise ancak sevilerek yeniden kazanılabileceğini savunmuştur (Karamollaoğlu, 2004:13). Halen Freud'un araştırmalarının ana merkezini narsizm olduğu kabul edilmektedir (Cihangiroğlu vd., 2014:175).

Narsist kişilik özellikleri barındıran kişiler, beğenilmeye ihtiyaç duyan, üstünlük duygusuna sahip ve empati yoksunluğu olan kişiler olup kendilerinin herkesten önemli olduğu duygusunu taşımaktadırlar. Sahip oldukları ve gösterdikleri becerileri abartılı bir şekilde olağanüstü olarak niteleyerek herhangi bir iş üzerinde yeterince başarı göstermemekle birlikte kendilerinin diğerlerinden daha üstün ve değerli olduğunun kabul görmesini beklemektedirler (Koç, 2020:15). Sürekli olarak başarı, güç, güzellik ya da zekâ gibi kusursuzluk arzuları üzerine yoğunlaşırlar. Küstahlığın yanında hak kazandığı duygusu baskındır (Amirigargari, 2013:3). Kişilerarası manipülasyon eğilimi ise Makyavelizm ile narsizmin temel ortak noktasıdır (McHoskey, 1995:755).

Narsistlik, kişinin gençlik yıllarında başlayan ve farklı koşullarda kendini gösterebilen büyükmecilik, hayranlık duyulma ihtiyacı ve empati yoksunluğunu içeren bir kişilik özelliğidir (Yılmaz, 2020:40). Narsizm her ne kadar insan ilişkilerini olumsuz etkileyip (Salazar, 2016:4) genel olarak psikolojik bir hastalık gibi görülse de aslında psikolojik bir bozukluk olduğu ve aksine kişiler üzerinde her zaman zararlı etki göstermediği bilinmektedir. Normal düzeydeki narsizm, kişinin başarısı için önemli bir faktör olabilmektedir. Diğer bir ifade ile tehlikeli boyutlara ulaşmadığı takdirde gerekli ve değerli bir eğilim olarak da görülebilmektedir (Cihangiroğlu vd., 2014:177; Yurdakul, 2015:8-9). Narsist kişiler özellikle tetiklenmedikleri, tahrik edilmedikleri ya da herhangi bir travma yaşamadıkları sürece ciddi bir davranış bozukluğunda bulunmamaktadırlar (Keçe, 2016). Hatta narsizmin kişinin hayatta kalması, mücadele edebilmesi ve sağlam bir kişiliğe devam edilebilmesi için bir zorunluluk olduğu da söylenmektedir (Özel, 2014:312).

Amerikan Psikiyatri Birliği, bir kişiye "Narsistik Kişilik Bozukluğu" teşhisi konulabilmesi için aşağıda belirtilen 9 özellikten en az 5 tanesine sahip olunması gerektiğini belirtmektedir (Keçe, 2016:243; Ermiş, 2019:38-39):

- Sınırı olmayan başarı, güç, zekâ, güzellik ya da yüce bir sevgi konusunda takıntılıdır.
- Üstün birisi olarak görülme beklentisi ile büyüklenir ve çok önemli olduğu hissini taşır.
- Özel ve eşi benzeri bulunmaz birisi olduğuna ve ancak bu özelliklere sahip kişilerce anlaşılabilceğine inanır.
- Aşırı derecede beğenilme arzusu taşır.
- Hak kazanmışlık duygusuna sahiptir.
- Kişisel amaçlarına ulaşmak için başkalarını kullanır.
- Empatiden yoksun şekilde başkalarının duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışmaz.
- Genellikle hem başkalarını kıskanır hem de başkalarının kendisini kıskandığını düşünür.
- Kendini beğenmiş bir şekilde başkalarına saygısız davranır.

Narsizmin, sub-klinik (normal) ve patolojik olmak üzere iki türü bulunmaktadır. Sub-klinik narsizm, kişinin çevresindeki diğer kişilerle uyumunu ve sosyal çevrenin beklentilerini karşılayabileceği duygusunu deneyimlemesi şeklinde açıklanabilir (Yavuz, 2018:9). Kişinin kendine vermiş olduğu özgüven ve değerini hiçbir kuşkuyla yer verilmeksizin olabildiğince yüksek tutulması durumudur (Karaaziz ve Atak, 2013:46). Patolojik narsizmde ise dışarıdan bakıldığında kendinden emin ve güçlü görünmelerine rağmen içten gözlemlendiğinde kendine güvenmeyen ve zayıf bir kişilik yapısı ön plana çıkmaktadır. Kişi tarafından açıkça ifade edilmemekle birlikte başkalarının duygu, düşünce ve görüşlerine muhtaçlık söz konusudur (Şen, 2019:11). Patolojik narsizmde bazen bir abartı söz konusu olabilmektedir. Kişinin “narsistik yapı özellikleri” adı da verilen bu abartılı patolojik narsizm belirtilerinin anlaşılabilmesi için aşağıdaki kriterlerden yararlanılabileceği ifade edilmektedir (Keçe, 2016:78):

- Sürekli kendi kişisel öneminden ve başarılarından bahsetmesi,
- Kibirli ve kendine yetebilen bir kişilik tipi sergilemesi,
- Bazı durumlarda alçak gönüllü davranarak kendini gizlemeye çalışması,
- Çok önemli, kabiliyetli ve başarılı birisi olduğuna inanması,
- Karşısındaki kişinin dinlemesini ve onay vermesini beklemesi,
- İlişkide olduğu kişileri sömürücü şekilde kullanma eğilimi olması,
- Karşısındakine farkında olmadan basitlik ve önemsizlik hissi yüklemesi,
- Fikirlerinin önemi ve tutarlılığını sürekli ön plana çıkarması,
- Toplumdaki kişisel itibarını ön planda tutması,
- Aşırı şekilde hayranlık beklentisi içerisinde olması,
- Eleştirilere tahammül gösterememesi,
- Başkalarının anlattıklarına ilgisiz kalması.

2. SİNİZM

Literatürde sinizm kavramının kökeni ile ilgili iki farklı görüşün benimsendiği söylenebilir. Bu görüşlerden ilki sinizm (sinizim, cynicism) kavramının Antik Yunan döneminde oluştuğu yönündedir. Şöyle ki; sinizm kavramının, kinizm (AY: κινισμός) kelimesinden günümüze evrildiği ve bu kelimenin ise kinik (kynik, cynics, AY: Κυνικοί) kelimesinden türetilmiş bir kelime olduğu ayrıca “köpeksi/köpeğe ait” anlamındaki “kynikos” (AY: κυνικός) ve “köpek” anlamındaki “kyôn” (AY: κύων) kelimelerinden türetildiği savunulmaktadır (Dean, Brandes ve Dharwadkar, 1998:342; Çelgin, 2011:388). Dolayısı ile öncelikle kinik ve kinizm kavramlarının tanıtılmasında yarar vardır.

Kinizmin öncüsü, MÖ. 445 – MÖ. 365 yılları arasında yaşamış ve aynı zamanda Sokrates’in öğrencisi Yunanlı bir filozof olan Antisthenes (AY: Ἀντισθένης) dir. MÖ. 5. yüzyılda kinikler okulunu kurarak en büyük idealini “dünya nimetlerinden uzak durma tavrı ve kendine yeter olma” şeklinde ortaya atmıştır (Cevizci, 1999:61). Bu felsefe kinizm olarak anılmaktadır. Kinizm felsefesini savunanlara ise kinik ismi verilmektedir. Kiniklere göre yaşamın tek bir anlamı ve gayesi vardır ki o da “erdem”dir. Erdem, kişinin bağımsızlığı yoluyla mutluluğa ulaşabilmesidir. Bu mutluluğa ise her türlü ihtiyaca bağımlı olmaktan kurtularak erişilebilmektedir (Görkaş, 2000:12). En büyük kötülüklerden birisinin “haz duygusu” olduğunu savunan Antisthenes, bu duyguya karşı koyabilmenin en etkili çözümünü “çalışmak ve sıkıntı çekmek” şeklinde önermektedir. Çalışma ile kişi, erdemliliği kazanabilecek ve bu sayede bağımsız olabilecektir. Elbette adı geçen çalışma, bedensel ya da bilimsel değil ahlaki bir çalışma olmalıdır (Çıkla, 2020:58). Aynı zamanda Antisthenes’in çağdaşı Aristoteles (MÖ. 384 – MÖ. 322) de erdem etiği felsefesini savunarak, erdemli davranışların bir karakter özelliği haline getirilmesi ile iyiye ve mükemmele ulaşılabilceğini ifade etmektedir (Keskin, Akgün ve Koçoğlu, 2016:133).

Kinikler aynı zamanda köleci bir toplumda demokratik kesimlerin görüşlerini ifade edebilmişler, toplumsal kalıplardan, zenginlik ve duyusal hazlardan uzaklaşmayı mutluluk ve erdemin temeli olarak saymışlardır (Frolov, 1991:292). Dolayısı ile kinik akımın, çileciliği de bünyesinde barındırdığı açıktır (Karadeniz, 2017:54). Kinizm, zamanla devletin siyasi örgütlerini protesto etmek amacı taşıyan ve sosyal hayatın gerçeklerinden kaçmak ya da devlete bağlı olmamak için fakirliği tercih etmek gibi özellikler taşıyan bir siyaset felsefesine dönüşmüştür (Demir ve Acar, 2005:365). More (1923) ise kinizmin en başından beri sadece bir felsefe değil aynı zamanda bir yaşam tarzı olduğunu savunmuştur (Aktaran: Dean, Brandes ve Dharwadkar, 1998:342). Öğretinin temeli nefsin hâkimiyeti, maddesel zenginliklerden uzak durulması ve azla yetinilmesi gibi Sokratesçi yaşam felsefesine dayanmaktadır (Korkmaz, 2011:3). Kinizm tıpkı Plâtoncular gibi köklerini Sokratesçilikten alıyorsa da her iki cenah arasında her zaman bir husumet olduğu da bilinmektedir. İlk kinikler, tüm ciddiyetlerine karşın gülünç özellikleri ile güçlü, özgün ve ayrıksı kişiler olmasına rağmen her zaman halk kahramanı olarak görülmüşlerdir (Luck, 2011:16). Etik ve ahlak konusunda yüksek seviyelere ulaşmayı hedeflemişler ve bu değerlerden uzak olanları eleştirmişlerdir (Çağ, 2011:54).

Kinizmin öncüsü her ne kadar Antisthenes olsa da MÖ. 412 – MÖ.323 yılları arasında yaşayan öğrencisi Diyojen (AY: Διογένης, Diogenes of Sinope, Diogenes, Sinoplu Diyojen), bu alanda daha çok tanınan bir düşünürdür. Diyojen'in, bir dönem Yunan koloni şehirlerinden olan Sinope (modern ismiyle Sinop)'de doğduğu ve daha sonra Atina'ya göç ettiği bilinmektedir. Kinik yaşamını içine sığabileceği bir fiçı içerisinde geçirmiş, benimsediği bu yaşam biçimi ise başkaları tarafından "sefilce" şeklinde yorumlanmıştır (Çıkla, 2020:58). Diyojen'in ustasından bile daha tanınır hale gelmesine neden olan olaylardan birisi Büyük İskender ile olan diyaloglara dayanır. Bir karşılaşmalarında Büyük İskender'in "Benden bir dileğin var mı" sorusuna Diyojen, "gölge etme başka ihsan istemem / güneşimi engelleme yeter" diye cevap verir. İsminin asırlarca anımsanmasına neden olan bir diğer ünlü anekdotu ise şöyledir: Diyojen, gündüzleri sokak lambası ile dolaşmaktadır. "Niçin böyle davrandığı" sorusuna ise "dürüst insan arıyorum" yanıtını verir (Bulut, 2017:11). Bu anlatılar Diyojen'in iğneleyici, umursamaz ve alaycı tavrının birer göstergesi olarak kabul edilmektedir. Nitekim alay, istihza, şaka, yergi ve hiciv kiniklerin her daim edebi silahlarından bazıları olmuştur (Luck, 2011:38).

Kiniklere başlarda "köpek" diye hitap edilse de kinikler zamanla bu sözcüğü kendi avantajlarına çevirmeye çalışmışlardır. Bu şekilde isimlendirilmeleri ise dört nedene bağlanmaktadır. İlk neden yaşam tarzlarının kayıtsızlığıdır. Kamusal alanlarda bile çıplak ayakla yürüyebilir ve herhangi bir yol kenarında uyuyabilirler. İkinci neden, köpeğin utanmaz bir hayvan olmasıdır. Günlük ihtiyaçlarını herhangi bir yerde giderebilirler. Üçüncü neden, köpeğin aynı zamanda iyi bir bekçi olmasıdır. Öğretinin ilkelerini hep korumuşlardır. Dördüncü ve son neden ise köpeğin; dostu ve düşmanı ayırt edebilme yeteneğidir. Kiniklerde öğretiyeye uygun davranışları dost olarak tanıyıp onlara nazikçe yaklaşırlarken uygun olmayanları uzaklaştırmışlardır (Dudley, 1937:5).

Antik Yunanda pek de önemsenmeyen kinikler okulu Yunan-Roma uygarlığına geçişte toplumsal dengelerin sarsılmasına neden olmuş ve hatta kimilerine göre Hristiyanlığı da önemli biçimde etkileyebilmiştir (Bulut, 2017:13). Burada hatırlatmakta yarar var ki kinizmin ilk dönemlerinden günümüze kadar eksiksiz ulaşabilen bir eserle henüz karşılaşılammıştır. Birçok anlatıyı günümüze ulaşmayan kaynaklardan derlediği kitabından aktaran Yunan felsefe tarihçisi Diogenes Laertios (MS 180-240)'dan, Horatius'un mektuplarından, Philon'un makalelerinden ve Seneca'nın mektuplarından öğrenmekteyiz. Bu durum ise anlatıların dedikodu havasında, tahrif edilmiş, uydurulmuş ya da çarpıtılmış olabileceği kuşkusuna neden olmaktadır (Luck, 2011:15-16). Antik Yunan döneminde yaşamış birçok düşünürün yaşamları ve eserleri günümüze ulaşabilmişken özellikle Diyojen'in yaşamına ilişkin güvenilir kaynak bulmak pek de mümkün değildir. Zira yaşamını fiçıda sürdüren birisine yönelik ortaya atılan birçok kurmaca anekdotla da uğraşılması gerekmekte, güvenilir bilginin azlığı ve belgesiz atıfların yarattığı zorluklar (Yardımcı, 2018:385) göz ardı edilmeden genel örüntüde; kiniklerin özetle dünya nimetlerinden uzak ve erdemli bir yaşam sürdüğü vurgulanırken "ahlak dışı davranışlarının olduğu", "ulu orta yerlerde doğal ihtiyaçlarını giderebildikleri" ya da "sürekli kadınları ötekileştirdikleri" vb. şekilde ifade edilen anlatılardaki (Dudley, 1937:5; Luck, 2011:162-163) tutarsızlık, adı geçen kuşkuları artırmaktadır.

Sinizm kavramının kökeni konusundaki ikinci görüş ise yine "kynikos" kelimesinin Fransızcaya cynique (alaycı, kuşkucu) olarak geçtiği ve Fransızcadan Türkçeye "sinmiş, yılmış, pusmuş" olarak çevrildiği yönündedir. Ancak gerek Fransızcada gerek Türkçede sinizm kelimesi, hem burada bahsedilen anlamları ile hem de kinizm kökenli anlamı ile kullanılmaktadır. Öte yandan kelimenin diller arası geçişlerde çeşitli eş ve yan anlamlar kazandığı da ifade edilmektedir (Ağırda, 2016:1-2). Bu nedenledir ki on dokuzuncu yüzyıl sonlarında düşünsel dünyayı meşgul eden kavramlardan ikisi kinizm ve sinizm olmuş (Köktürk, 2008:98), toplumsal ve kültürel hayata bu ikili arasındaki mücadele damgasını vurmuştur (Sarıbay, 2002:19). Žižek

(2011:44) tıpkı Rigel (2005:320) gibi sinizmi bir ideoloji olarak ele almış ve kinizm kavramı ile eş tutulmaması gerektiğini savunmuştur. Sloterdijk (1983)'e göre kinizm kitlelerin, alt tabakanın resmi kültürü alaya alarak reddetmesi, sinizm ise egemen kültürün kitlenin yol açtığı toplumsal çözülmeye gösterdiği bir tepki ve egemen kültüre karşı herkesin kendi gerçeğini inşa etmesidir. Sloterdijk (1983)'in Sokrates karşıtı tutumu, Antik Yunanda kullanılan anlamıyla kendi kendine yetinmeyi merkeze alan bir sinizm anlayışına değil; töretanmazlığa, hazcılığı dışlamaya ve yergiye vurgu yapan bir anlayışa daha yakındır (Aktaran: Sarıbay, 2002:19-20). Diğer bir ifade ile kinizm, halkın ya da alt tabakaların resmi kültürü, ironi ve alay yoluyla reddetmesi durumunu temsil eder. Buna göre klasik kinik işlem, egemen resmi ideolojinin söylemlerinde, ağırbaşlı ya da ciddi duruşları karşısında gündelik sıradanlığı ortaya çıkararak bunlarla alay edilmesi durumu olup bu sayede ideolojik lafların yüce soyluluğunun ardında gizlenen bencil çıkarların, şiddetin ve kaba iktidar hırslarının teşhir edilmesi amaçlanmaktadır (Žižek, 2011:44). Kinikler, kamusal yasayla gizli konumundan alay eder ve böylelikle onu sağlam da bırakmış olurlar (Žižek, 1996:64). Kinizm ve sinizmin daha iyi kavranabilmesi adına Žižek (2011:44-45) şu şekilde örnekler sunmuştur: Bir siyasetçi, “vatan için kendini feda etmenin kutsal bir görev olduğunu” söylerken; kinizm, bu siyasetçinin başkalarının fedakârlığından elde ettiği kişisel kazancı teşhir edebilmektedir. Sinizmde ise yasadışı zenginleşme karşısında sininin tepkisi “yasal zenginleşmenin çok daha etkili olduğu ve üstelik yasalarca koruma altına alınmış olduğunu” söylemekten ibarettir.

Helvacı (2017:521-522)'ya göre sinizm, günümüzde çıkış noktası itibarıyla düzeni eleştirerek kişiyi ön plana çıkarmayı hedefleyen ve kimileri tarafından olumlu bir anlama sahip olduğu düşünülen ancak yüzyıllar içerisinde olumsuzluk ifade eden bir kavrama dönüşmüştür. Diğer bir ifade ile sinizmin geçmişten günümüze kadar olumluluk içeren kelime anlamı olumsuzluğa doğru kaymıştır. Öte yandan Amerika Birleşik Devletleri'nde son otuz yıldır sosyal bilim araştırmalarında (Bateman, Sakano ve Fujita, 1992; Brandes vd., 2008; Brown, Kraimer ve Bratton, 2020; Qian ve Jian, 2020) kullanılan bu kavram için artık antik dönem referans gösterilmemektedir. Bu durumun en temel nedeni ise sinizmin antik dönemdeki anlamından tamamen uzaklaşmış olmasıdır. Ancak gerek antik kiniklerin gerekse modern siniklerin ortak noktasının, “umutsuzluk” olduğu söylenebilmektedir (Delken, 2004:2012).

Räwel (2007:150) sinizmi, ironi ve istihza (sarcasm / alaycılık) arasındaki bir bağ olarak ele almaktadır. Sinizm tutumları gösteren kişilere ise sinik adı verilmektedir. Aynı zamanda alaycılıkla ilişkilendirilen sarcasm ve sardonizm kavramlarının sinizm ile ilintisine göz atılacak olursa; sarcasm kavramı ironiden yararlanırken sinizmden kaçınmakta ve sardonizm kavramı ise ironiden uzak durarak temel bileşenleri arasında sinizmi barındırmaktadır (Pediaa, 2021). Sarcasm, siniklerin araçlarından bir tanesi olarak görülebilir (Frumer vd., 2019:3). Sinik bir tutumun gelişmesi, kişinin beklentilerinin hayal kırıklığına yol açacak şekilde karşılanmaması ve bu gerçeklik şokunun kişiyi öfkeye yönlendirmesiyle başlamaktadır (Kart, 2015:84). “Ağzın kıyısında alaycı bir gülümse” gibi olan sinik tutum, Ulaş (2002) tarafından popüler felsefe düzleminde, gerçeklerin dobra dobra söylenebildiği, cüretkar bir töretanmazlık şeklinde ifade edilirken Sloterdijk (1983) bu durumu, genel olarak geçiştirilen, görmezden gelinen çıplak gerçeği ya da bir rezilliği açığa vuran bir tutum şeklinde ifade etmektedir (Aktaran: Bora, 2011:24). Nihayetinde sosyal bilimlerin alanında sinizm için evrensel bir tanım yapmaktan kaçınılmış, genel olarak sinizmin bir kişilik özelliği, duygu, inanç ya da tutum olduğuna vurgu yapılmıştır (Andersson, 1996:1397).

Sinikler, otoriteye olan güvensizliklerinin yanında herkesin kendi çıkarları için motive olduklarına inanmakta aynı zamanda kişisel davranışların benlik değerine hizmet eden gerekçeler ile yapıldığını varsaymaktadırlar. Bu düşünce ise onları sarmalayan güvensizliğin yarattığı engeller karşısında mizah ve arsızlık içeren tepkilerin oluşmasına yol açmaktadır (Kart, 2015:77). Bir örgütte sinik çalışanlar mevcutsa orada örgütsel sinizmden de söz etmek mümkündür. Sinik örgüt üyeleri, çalıştıkları örgütü hor görür, çalıştıkları örgüte ilişkin olumsuz duygular besler, küçük düşürücü söylemlerde bulunur, sürekli eleştiride bulunmalarına rağmen hiç öneri getirmez ve örgütlerini kötüleyici konuşmaktadırlar (Saruhan ve Yıldız, 2009:106). Siniklerin temel ve ön plana çıkan ayırt edici özelliklerinden bazıları ise aşağıdaki gibidir (Özgener, Ögüt ve Kaplan, 2008:54; Saruhan ve Yıldız, 2009:106):

- İnsanın temel karakteristiklerinin; yalan söyleme, sahte yüzle ortaya çıkma ve başkalarının istismar edilmesi düşüncesinde olduğunu varsayarlar.
- İnsanların bencil, tutarlı olmayan ve güvenilmez olduklarını düşünürler.
- Genellikle yapılan eylemlerin arka planında saklı niyetler olduğuna inanırlar.
- Psikolojik objeleri (kişi, örgüt, grup, vb.) düşündükleri zaman sıkıntı, tiksinti ve utanç hissedebilirler.
- Psikolojik objenin dürüstlük ve samimiyetten yoksun olduğuna yönelik net ifadeler içeren eleştirilerde bulunabilirler.

- Psikolojik obje ile yaşanan deneyim sonrasında olayları sık sık kendi yorumları ile alaycı bir şekilde anlatırlar.
- Yaptıkları işle dalga geçerler, komik olmaya çalışırlar, espri yaparlar.
- Genellikle kişisel vizyonlarını gerçekleştirememiş ya da örgütte istedikleri yere gelememiş kişilerdir.
- Henüz emekliliğe daha çok zaman varken bile emeklilik havasına girmişlerdir.
- Sürekli çalıştıkları örgütten bir beklentilerinin kalmadığını vurgularlar.
- Uzlaşmacı değillerdir. Çünkü uzlaşmanın taviz ya da güçsüzlük olduğunu düşünürler.
- Eleştiride bulunur ancak bu eleştirilere herhangi bir çözüm önermezler.
- Yatay ilişkilerde oldukça zorlanırlar ve hiyerarşik yapıyı tercih ederler.

Örgütsel bağlamda ise sinizmi ele alan ilk araştırmacılar Kanter ve Mirvis (1989) olup örgütsel sinizmi, “çağın yeni bir hastalığı” şeklinde tanımlamışlardır (Aktaran: Çelebi, 2019:41). Örgütlerde her geçen gün daha da sık görülmeye başlanan bir durum (Mirvis ve Kanter, 1991:45) olan örgütsel sinizm için en erken geliştirilen tanımlardan bir tanesi “kişinin, örgütte başkalarına duyduğu hoşnutsuzluk ve güvensizlik durumu” şeklindedir (Cook ve Medley, 1954:418). Örgütsel sinizm, çalışanın örgüt yönetimine duyduğu inanmama hali yani inançsızlıktır (Stanley, Meyer ve Topolnytsky, 2005:436). Çalışanın, çalışma ortamındaki kötü şartlar ya da olaylar karşısında kendini koruyabilmesi adına verdiği bir tepki ve savunma mekanizmasıdır (Naus, Iterson ve Roe, 2007:195). Dürüstlük, adalet ve samimiyet ilkelerinin örgüt çıkarları için feda edildiği inancını oluşturan örgütsel sinizm (Abraham, 2000:269), birçok kültürle harmanlandığından çeşitli tanımlara sahip olması da olağan kabul edilebilir (Tink, 2019:22). Örgütsel sinizm aynı zamanda bir iletişim problemi olup (Qian ve Daniels, 2008:320) öğrenilmiş çaresizlik sonucunda oluştuğu da söylenebilir (Brandes vd., 2008:243). Aşağılama ve kişilerarası zayıf bağlar ile karakterize edilen örgütsel sinizm (Eryeşil ve Öztürk, 2019:133), örgüte özgü bir reaksiyon olarak görülmeli ve diğer örgütlere genellenmemelidir (Kart, 2015:82). Örgütsel sinizm; çalışanların düşüncesiyle, örgüt yönetiminin söylediklerinin gerçek niyetlerini göstermediği, yalnızca bir imaj oluşturmak maksadı ile bir takım kararların alındığı, sahte davranışların olduğu ve -özellikle örgütün gelişmesi amacına dönük olduğu vurgulanarak açıklanan- değişim programlarının, esasında, yönetimin çıkarlarına hizmet edecek bir düzeni devam ettirmek olduğu gibi, örgüt çalışanları arasında şüphecilik ve kuşkuçuluğun yaygın olduğu bir durumu ifade etmektedir (Koçel, 2015:536).

SONUÇ

Araştırmada narsizm ve sinizm kavramlarına yönelik ileri sürülen farklı görüşler, nedenleri ile irdelenmeye çalışılmıştır. İlk olarak narsizm ele alınacak olursa kavramın, günümüzdeki anlamı ile kişinin kendi bedensel ve ruhsal benliği ya da karakterine aşırı derecede bağlılık duyması, kendini aşırı beğenmesi, kendine hayran olması, benmerkezcilik, aşırı öz-sevgi, empati yapmama ve kendini olduğundan büyük görme anlamları ile özdeşleştiği görülmektedir (Özel, 2014:311; Koç, 2020:14). Oysa literatürden derlenen bilgiler ışığında Narkissos’un bu özellikleri taşımadığı kanaati oluşmaktadır. Dolayısı ile narsizmin kökeni konusunda Narkissos’un referans gösterilmesinin yanlılığı oluşturabileceği şüphesi bulunmaktadır.

Bir diğer şüphe duyulan durum ise sinizmin kökenleri konusunda kinizmin referans alınmasıdır. Kinizm, Antisthenes’in bir öğretisi olup kiniklere göre yaşamın tek bir anlamı ve gayesi vardır ki o da “erdem”dir. Erdem, kişinin bağımsızlığı yoluyla mutluluğa ulaşabilmesi olup bu mutluluğa ise her türlü ihtiyaca bağımlı olmaktan kurtularak erişilebildiği iddia edilmektedir (Görkaş, 2000:12). Kinizmin öncüsü her ne kadar Antisthenes olsa da öğrencisi Sinoplu Diyojen’in yaşam tarzından ötürü kinizm felsefesinin örneklerini daha yakından yorumlayabilmekteyiz. Görece kinizm, pozitif bir anlam içerirken sinizmin negatif bir anlamı temsil ettiği kanaati olduğundan sinizmin kökenleri referans gösterilirken kinizme atıfta bulunulmasının Sinoplu Diyojen’in felsefesi ile örtüşmeyeceği şeklinde bir değerlendirmede bulunulabilir.

Örgütsel davranış literatüründe de yer alan narsizm ve sinizm kavramlarının kökenleri hakkında, farklı disiplinlerdeki araştırmacılarca konunun birlikte ele alınması bu konudaki tartışmaların derinleştirilebilmesine ve ortak bir referansın elde edilebilmesine olanak sağlayabilir. Bu bakış açısı ile narsizm ve sinizm gibi daha birçok kavramın kökenlerine ışık tutulabileceği düşünülmektedir. Ayrıca örgütsel davranış alanındaki narsizm ya da sinizm kavramlarının kökenlerine yer verilmesi gereken ilerleyen araştırmalarda bu çekinceler göz önünde bulundurulabilir.

KAYNAKÇA

- Abraham, Rebecca, (2000) "Organizational cynicism: Bases and consequences", *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 126(3), s. 269-292.
- Ağırdan, Özgün, (2016) "Örgütsel Sinizm: Hastane Çalışanları Üzerine Bir Araştırma", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Amirigargari, Azade, (2013) "Kadına Yönelik Şiddet, Narsizm ve Saldırganlık Arasındaki İlişki", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Andersson, Lynne M., (1996) "Employee cynicism: An examination using a contract violation framework", *Human Relations*, 49(11), s. 1395-1418.
- Bateman, Thomas S., Sakano, Tomoaki ve Fujita, Makoto, (1992) "Roger, me, and my attitude: Film propaganda and cynicism toward corporate leadership", *Journal of Applied Psychology*, 77(5), s. 768-771.
- Behary, Wendy T., Narsistle Ateşkes, çev: M. Caner ve N. Azizlerli (2018) *Psikonet Yayınları*, İstanbul.
- Bora, Tanıl, (2011) *Sol, Sinizm, Pragmatizm*, 2. Baskı (K. Ünüvar Ed.). Birikim Yayınları, İstanbul.
- Brandes, Pamele, Castro, Stephanie L., James, Matrecia S. L., Martinez, Arthur D., Matherly, Timothy A., Ferris, Gerald R. ve Hochwarter, Wayne A., (2008) "The interactive effects of job insecurity and organizational cynicism on work effort following a layoff", *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 14(3), s. 233-247.
- Brown, Michelle, Kraimer, Maria L. ve Bratton, Virginia K., (2020) "Performance appraisal cynicism among managers: A job demands resources perspective", *Journal of Business and Psychology*, 35, s. 455-468.
- Bulut, İbrahim, (2017) "İdeoloji Olarak Sinizm: İklim Değişikliği ve Giddens Paradoksu", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Campbell, W. Keith ve Foster, Joshua D. (2007). *The narcissistic self: Background, an extended agency model, and ongoing controversies*. C. Sedikides ve S. J. Spencer (Eds.), *The Self içinde* (ss. ss. 115-138). Taylor & Francis Group, New York.
- Can, Şefik, (2015) *Klasik Yunan Mitolojisi*, 13. Baskı. Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Candan, Ergun, (1998) *Gizli Sırlar Öğretisi*, 13. Baskı. Sınır Ötesi Yayınları, İstanbul.
- Cevzici, Ahmet, (1999) *Felsefe Sözlüğü*, 3. Baskı. Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Cihangiroğlu, Necmettin, Teke, Abdulkadir, Uzuntarla, Yasin ve Uğrak, Uğur, (2014) "Narsistik kişilik özellikleri kurumsal bağlılığı etkiler mi?", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(2), s. 173-185.
- Cihangiroğlu, Necmettin, Teke, Abdulkadir, Uzuntarla, Yasin ve Uğrak, Uğur, (2015) "Narsist kişilik eğilimleri ile kurumsal bağlılık düzeyleri arasındaki ilişkinin analizi", *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 13(1), s. 1-18.
- Cook, Walter W. ve Medley, Donald M., (1954) "Proposed hostility and Pharisaic-virtue scales for the MMPI", *Journal of Applied Psychology*, 38(6), s. 414-418.
- Çağ, Aydan, (2011) "Algılanan Örgütsel Adaletin, Örgütsel Sinizme ve İşten Ayrılma Niyetine Etkisinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Çelebi, Furkan, (2019) "Yıkıcı Liderliğin Örgütsel Sapma Davranışı Üzerindeki Etkisinde Örgütsel Sinizmin Aracı Rolü: Samsun İli Sağlık Sektöründe Bir Araştırma", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Çelgin, Güler, (2011) *Eski Yunanca-Türkçe Sözlük*, 1. Baskı. Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Çıkla, Murat, (2020) "Ahmet Hamdi Tanpınar ve sinizm", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 24(1), s. 56-77.
- Dean, James W., Brandes, Pamele ve Dharwadkar, Ravi, (1998) "Organizational cynicism", *Academy of Management Review*, 23(2), s. 341-352.
- Delken, Menno, (2004) "Organizational Cynicism: A Study Among Call Centers", Unpublished Master's Thesis, University of Maastricht, Department of Organization and Strategy, Maastricht.
- Demir, Ömer ve Acar, Mustafa, (2005) *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, 6. Baskı. Adres Yayınları, Ankara.
- Demirci, İbrahim ve Ekşi, Füsün, (2017) "Büyükleme narsizminin iki farklı yüzü: Narsistik hayranlık ve rekabetin mutlulukla ilişkisi", *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 46, s. 37-58.
- Dudley, Donald R., (1937) *A History of Cynicism*. Methuen and Company Limited,
- Erhat, Azra, (2015) *Mitoloji Sözlüğü*, 23. Baskı. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Ermış, Sermin Ağralı, (2019) "Akademisyenlerin Karanlık Üçlü Özellikleri ve Örgütsel Bağlılık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ertekin, Yücel ve Yurtsever, Gülçimen, (2001) "Yönetimde narsizm üzerine bir deneme", *Amme İdaresi Dergisi*, 34(3), s. 37-46.
- Eryeşil, Kemalettin ve Öztürk, Mehtap. (2019). *Örgütsel Sinizm*. A. Bedük (Ed.), *Örgüt Psikolojisi: Yeni Yaklaşımlar - Güncel Konular içinde* (ss. 113-136). Atlas Akademi, Konya.
- Freedman, Burrill, (1972) "The contributions of havelock ellis to sexology", *The Psychoanalytic Quarterly*, 11(3), s. 375-418.

- Freud, Sigmund. (1914). On Narcissism: An Introduction. J. Strachey (Ed.), The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XIV (1914-1916): On the History of the Psycho-Analytic Movement içinde (ss. 67-102). Hogarth Press, London.
- Frolov, İvan, Felsefe Sözlüğü, çev. A. Çalışlar (1991). Cem Yayınevi, İstanbul.
- Frumer, Dafna Sofrin, Ilan, Shirel Dorman, Fishman, Yael, Weinberger, Ronnie ve Gothelf, Doron, (2019) "Cynicism - A commonly used concept with relevance to mental health", Israel Journal of Psychiatry, 56(3), s. 3-10.
- Görkaş, İrfan, (2000) "İslam felsefesi açısından Horasan erenleri", Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, 15, s. 1-19.
- Grunberger, Béla, (1989) New essays on narcissism, (D. Macey Ed.). Free Association Books, London.
- Gürel, Emet ve Muter, Canan, (2007) "Psikomitolojik terimler: Psikoloji literatüründe mitolojinin kullanılması", Sosyal Bilimler Dergisi, 1, s. 537-569.
- Helvacı, M. Akif. (2017). Örgütsel Sinizm. H. B. Memduhoğlu ve K. Yılmaz (Eds.), Yönetimde Yeni Yaklaşımlar içinde (ss. 519-540). Pegem Akademi, Ankara.
- Kanter, Donald L. ve Mirvis, Philip H., (1989) The Cynical Americans: Living and Working in an Age of Discontent and Disillusion. Jossey-Bass Publishers, San Francisco.
- Karaaziz, Meryem ve Atak, İrem Erdem, (2013) "Narsisizm ve narsisizmle ilgili araştırmalar üzerine bir gözden geçirme", Nesne, 1(2), s. 44-59.
- Karadeniz, Elif Miray, (2017) "Üstünlük Vehmi ve Örgütsel Sinizm İlişkisi: Akademisyenler Üzerinde Bir Çalışma", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Karamollaoglu, Aslı, (2004) "Doksanlı Yıllar ve Sonrasında Hollywood Sinemasında Eril Narsizm ve Fallik Karakter Temsilleri", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kart, Müge Ersoy, (2015) Örgütsel Sinizm, Bağlamsal Performans ve Etik İdeoloji, 2. Basım. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Keçe, Cem, (2016) Sevemez Kimse Beni Benim Sevdiğim Kadar: Farklı Yönlerden Narsizm, Narsistik Yapı ve Narsistik Kişilik Bozukluğu, 2. Baskı (S. Yağcı Ed.). Pusula Yayınevi, Ankara.
- Keskin, Halit, Akgün, Ali Ekber ve Koçoğlu, İpek, (2016) Örgüt Teorisi, 1. Baskı. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Koç, Ahmet Ferdi, (2020) "Sadizm, Narsizm, Schadenfreude ve Takım Kimliği İlişkisi: Futbol Taraftarları Araştırması", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Koçak, Orhan, (2012) "Narkissos'tan Oidipus'a", Defter Dergisi, 22, s. 95-107.
- Koçel, Tamer, (2015) İşletme Yöneticiliği, 16. Baskı. Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Korkmaz, Ceren İrem, (2011) "Kişilik Sinizmi ve Algılanan Üst Yönetim Desteğinin Örgütsel Sinizm Üzerindeki Etkisini İncelemeye Yönelik Bir Araştırma", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Köktürk, Gökhan, (2008) "Postmodern anominin kültürel, toplumsal ve moral kökleri: Üstinsanın izinde", Civilacademy Journal of Social Sciences, 6(1), s. 97-109.
- Luck, Georg, (2011) Köpeklerin Bilgeliği - Antikçağ Kiniklerinden Metinler, 1. Baskı (Çev.O. Özügül). Say Yayınları, İstanbul.
- McHoskey, John, (1995) "Narcissism and Machiavellianism", Psychological Reports, 77, s. 755-759.
- Mirvis, Philip H. ve Kanter, Donald L., (1991) "Beyond demography: A psychographic profile of the workforce", Human Resource Management, 30(1), s. 45-68.
- More, Paul Elmer, (1923) Hellenistic Philosophies. Princeton University Press, Princeton, NJ.
- Naus, Fons, Iterson, Ad Van ve Roe, Robert A., (2007) "Value incongruence, job autonomy, and organization-based self-esteem: A self-based perspective on organizational cynicism", European Journal of Work and Organizational Psychology, 16(2), s. 195-219.
- Ovidius, Publius Naso, Dönüşümler (Metamorphoses), çev: İ. Z. Eyuboğlu, (1994). Payel Yayınları, İstanbul.
- Özel, İsa, (2014) "Dindarlarda narsizm: Yüksek din eğitimi alan öğrenciler üzerine bir araştırma", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(32), s. 310-327.
- Özgener, Şevki, Ögüt, Adem ve Kaplan, Metin. (2008). İşgören-İşveren İlişkilerinde Yeni Bir Paradigma: Örgütsel Sinizm. M. Özdevecioğlu ve H. Karadal (Eds.), Örgütsel Davranışta Seçme Konular: Organizasyonların Karanlık Yönleri ve Verimlilik Azaltıcı Davranışlar içinde (ss. 53-72). İlke Yayınevi, Ankara.
- Pediaa (2021), "Difference Between Sarcastic and Sardonic", erişim tarihi 04.03.2021, <https://pediaa.com/difference-between-sarcastic-and-sardonic/>.
- Qian, Yuxia ve Daniels, Tom D., (2008) "A communication model of employee cynicism toward organizational change", Corporate Communications: An International Journal, 13(3), s. 319-332.
- Qian, Yuxia ve Jian, Guowei, (2020) "Ethical leadership and organizational cynicism: The mediating role of leader-member exchange and organizational identification", Corporate Communications: An International Journal of Applied Research & Studies, 25(2), s. 207-226.
- Räwel, Jörg, (2007) "The relationship between irony, sarcasm and cynicism", Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik, 37(1), s. 142-153.
- Rigel, Nurdoğan. (2005). 'Lacan'ın Çekiciyle Put Kırma'ı Slovaç Zizek. N. Rigel (Ed.), Kadife Karanlık: 21. Yüzyıl İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar içinde (ss. 295-329). Su Yayınevi, İstanbul.
- Rosenthal, Seth A. ve Pittinsky, Todd L., (2006) "Narcissistic leadership", The Leadership Quarterly, 17, s. 617-633.

- Salazar, Leslie Ramos, (2016) "The relationship between compassion, interpersonal communication apprehension, narcissism and verbal aggressiveness", *The Journal of Happiness & Well-Being*, 4(1), s. 1-14.
- Sarıbay, Ali Yaşar, (2002) "Fin de siecle 2000", *Bilgi ve Düşünce Dergisi*, 1(1), s. 19-22.
- Saruhan, Şadi Can ve Yıldız, Müge Leyla, (2009) *Çağdaş Yönetim Bilimi*, 1. Baskı. Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Sloterdijk, Peter, (1983) *Kritik der Zynischen Vernunft*. Suhrkamp, Frankfurt am Main.
- Stanley, David J., Meyer, John P. ve Topolnytsky, Laryssa, (2005) "Employee cynicism and resistance to organizational change", *Journal of Business and Psychology*, 19(4), s. 429-459.
- Sümer, Necati, (2017) "Mitolojik ve dinsel bir sembol olarak ayna", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(52), s. 1367-1375.
- Şen, Onur, (2019) "Siyasi Partilerin Gençlik Örgütlerindeki Bireysel Narsizm Üzerine Bir Araştırma", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Sakarya Üniversitesi, İşletme Enstitüsü, Sakarya.
- Şişman, Gönül Yonar. (2019, 2-5 Mayıs 2019). Hilmi Yavuz'un Narkissos'a Ağıt ve Mevlana ile Şems şairlerinde mitolojik unsurlar. Paper presented at the International Symposium on Mythology, Ardahan.
- TDK (2020), "Türk Dil Kurumu", erişim tarihi 16.12.2020, <http://www.tdk.gov.tr>.
- Tink, Mehmet Ali, (2019) "Mesleki Doyum ile Örgütsel Sinizm Arasındaki İlişki: Ortaokul Öğrenmenleri Üzerine Bir Çalışma", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Yardımcı, Alper Bilgehan. (2018). Sinoplu Filozof Diogenes (Diyojen) ve Etik Anlayışı. Ö. Kıran (Ed.), *Sosyal Bilimciler Gözüyle Sinop içinde* (ss. 385-397). Berikan Yayıncılık, Ankara.
- Yavuz, Kaan, (2018) "Yöneticilerin Algılanan Narsistik Özelliklerinin Çalışan Performansı Üzerindeki Etkileri: Devlet Üniversitesinde Yapılan Bir Araştırma", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, Hasan, (2020) "Empati ile narsizm arasındaki ilişkide bencilliğin aracı rolü", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 48, s. 37-60.
- Yurdakul, Ahmet, (2015) "Örgütsel Narsizm ile Öğretmenlerin Özyeterlilik Algıları Arasındaki İlişki", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Žižek, Slavoj, (1996) "Müstehcen efendi", *Toplum ve Bilim*, 70, s. 63-77.
- Žižek, Slavoj, (2011) *İdeolojinin Yüce Nesnesi*, 4. Baskı (Çev.T. Birkan). Metis Yayınları, İstanbul.